WIKIPEDIA

Inupiatun

Inupiatun (tai **inupiaq**)[1] on Alaskassa puhuttava eskimo-aleuttilainen kieli. Se kuuluu inuiittikielten murrejatkumoon, joka alkaa Alaskasta ja jatkuu nauhamaisena ketjuna pitkin Pohjois-Amerikan mantereen pohjoisrannikkoa aina Labradorin niemimaalle saakka ja edelleen Baffininsaaren kautta Grönlannin länsi- ja itärannikolle. Inupiatun on tämän kieliryhmän läntisin edustaja. Sen läheisimmät sukukielet ovat Kanadan inuvialuktun ja inuktitut sekä kaikkein itäisimpänä grönlanti.

Kieltä puhuva inuiitti-kansa on inupiatit, joita on alle 8 000. Omaa kieltä puhuu lähinnä vanhempi väestö.[2]

Inupiatun	
Oma nimi	inupiatun, iñupiatun
Muu nimi	inupiaq
Tiedot	
Alue	Alaska
Puhujia	3 000
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kirjaimisto	latinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	eskimo-aleuttilaiset kielet
Kieliryhmä	eskimokielet inuiittikielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	ik
ISO 639-2	ipk
ISO 639-3	esi (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=esi)
	Ohje

Sisällysluettelo

Nimen alkuperä

Inupiatun/*inupiaq* tarkoittaa "aitoa" tai "oikeaa ihmistä". Se koostuu kahdesta sanasta: *inuk* "ihminen" ja *piaq* "aito, oikea". Sanan kaksikko on *inupiak* ja monikko *inupiat*. Kielen nimi on inupiatun. Pohjois-Alaskan murteissa käytetään vastaavasti myös muotoja iñupiaq, iñupiak ja iñupiat sekä kielen nimestä muotoa iñupiatun. Suomen kielessä näkee joskus käytettävän kielestä nimeä inupiak, mikä on epäloogista, koska kyseessä on sanan kaksikkomuoto.

Nykytilanne

Inupiatunia puhutaan Yhdysvalloissa Alaskan osavaltiossa. Sen puhuma-alueeseen kuuluu koko Alaskan pohjoisrannikko sekä länsirannikkoa etelään aina Sewardin niemimaalle asti. Etnisesti ryhmään kuuluu 13 000 ja heistä noin 3 000 puhuu inupiatunia äidinkielenään.

Kieli jakautuu kahteen päämurteeseen, jotka ovat Pohjois-Alaskan murre ja Sewardin niemimaan murre. Pohjois-Alaskan murre jakautuu edelleen kahteen alamurteeseen, joista North Slopen murteen alue on hyvin laaja. Se kattaa koko pohjoisen rannikkoalueen sekä Kotzebuenlahden pohjoisrantaa aina Kivalinan kaupunkiin asti.

Toista inupiatunin pohjoisalaskalaista murretta, Malimiutin murretta, puhutaan Kotzebuenlahden ympäristössä ja Kobuk-joen varrella. Myös Seewardin niemimaan murteella on kaksi alamurretta, jotka ovat Qawiaraqin murre ja Beringinsalmen murre. Qawiaraqin murretta puhutaan Tellerissä ja Sewardin niemimaan eteläosissa. Beringinsalmen murteen puhuma-alue on Beringinsalmen ranta-alue Alaskassa sekä Diomede Islands.

Inupiatunin päämurteet eroavat toisistaan aika paljon ja kuulijalta vaaditaan runsaasti harjaantuneisuutta, jotta hän pystyy ymmärtämään toisen murteen puhujaa. Eroja on sekä sanastossa että äänteissä. Esimerkiksi Pohjois-Alaskan murteessa sanotaan *qaqtut* "puhuvat" ja Sewardin niemimaan murteessa *qaniqtut* "puhuvat". Äänne-eroista voidaan mainita esimerkkinä verbi "keittää", joka on Pohjois-Alaskan murteessa *igarut* "keittävät" ja Sewardin niemimaan murteessa *iarut* "keittävät".

SIL Internationalin luokitus

SIL International luokittelee inupiatunin päämurteet eri kieliksi ja käyttää siksi Pohjois-Alaskan murteesta eli **Pohjois-Alaskan inupiatunista** lyhennettä esi[3] ja Sewardin niemimaan murteesta eli **Luoteis-Alaskan inupiatunista** lyhennettä esk.[4]

Inupiatun kirjaimisto

A a	**Ch ch**	**G g**	**Ġ ġ**	**H h**	**I i**	**K k**	**L l**	**Ḷ ḷ**	**Ł ł**	**Ł̣ ł̣**	**M m**
a	**cha**	**ga**	**ġa**	**ha**	**i**	**ka**	**la**	**ḷa**	**ła**	**ł̣a**	**ma**
/a/	/tʃ/	/ɣ/	/ʁ/	/h/	/i/	/k/	/l/	//	/ʎ/	//	/m/
N n	**Ñ ñ**	**Ŋ ŋ**	**P p**	**Q q**	**R r**	**S s**	**Sr sr**	**T t**	**U u**	**V v**	**Y y**
na	**ña**	**ŋa**	**pa**	**qa**	**ra**	**sa**	**sra**	**ta**	**u**	**va**	**ya**
/n/	/ɲ/	/ŋ/	/p/	/q/	/ʐ/	/ɕ/	/ʂ/	/t/	/u/	/v/	/j/

Lähteet

1. http://www.csc.fi/sivut/kotoistus/kannanotot_html/paattyneet/kop_kielten-nimet-suomeksi_v3.pdf - Kotuistus-projekti suosittaa nimestä käytettävän omankielistä nimeä inupiatun
2. https://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=esk
3. https://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=esi
4. https://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=esk

Aiheesta muualla

- Inupiatunin sanakirja (http://www.alaskool.org/Language/dictionaries/inupiaq/) (englanniksi, inupiaqiksi)

Eskimo-aleuttilaiset kielet

alaskanjupik | aleutti | alutiiq | grönlanti | inuktitut | inupiatun | inuvialuktun | naukaninjupik | siperianjupik | sireniki